

בענין בליעה ובישול

א. דבר גוש, כלי שני, ועירווי

התוספות (זבחים צה: ד"ה עירה) האריכו בדין עירווי מכלי ראשון, לענין בליעה ובישול, די"א דמבשל כולו, וי"א דדינו ככלי שני, שאינו מבשל (שבת מ:), וי"א שמבשל כדי קליפה. ובפשוטו ס"ל דדין בליעה תלוי בדין בישול. ועפ"ז נחלקו הפוסקים בדין דבר גוש המונח בכלי שני.

הט"ז (סימן צד ס"ק יד) כתב דברי או"ה (כלל לו דין ז) אם חתך בשר ורתח שהיד סולדת בו וכו' לא דמי לכלי שני, דבדבר יבש ליכא דפנות המקררות ומבשל, והבשר אסור ואפילו בהנאה. וכך הם דברי רש"ל (חולין פ"ז סימן מד) וז"ל דלא שייך כלי שני אלא במים ורוטב וכל דבר הצלול שמתערב מיד ונתקרב במהרה, אבל לא בחתיכת בשר ודג וכל דבר שהוא גוש, דכל זמן שהיד סולדת בו עומד בחמימותו ומפליט ומבליע שפיר. ומשום הכי נראה דדוחן ואורז ג"כ אחר שנתערו מקדירה לתוך קערה כל זמן שהיד סולדת בו הם ככלי ראשון, עכ"ל.

ובפ"ת (ס"ק ז) כתב דהיכא שעירווי הבשר עם החלב תוך הכלי שני, אז מתקרר גם הבשר ע"י הרוטב שמקררו וסובב הבשר מכל צדדיו. ובבדי השלחן (ביאורים ס"ז ד"ה קליפה) כתב דכל זה לפי טעמו של האו"ה, ע"י שהרוטב נוגע בדפנות הכלי, מצטנן הכל. משא"כ לסברת המהרש"ל, דדבר גוש עומד בחמימותו כי אינו מתערב, דהיינו, שאף שהט"ז כתב שדברי רש"ל כהאו"ה, באמת יש ב' שיטות שונות, ונ"מ לעירווי הבשר עם החלב לכ"ש.

וכתב שביד יהודה (סימן קה ס"ק יד) כתב עוד נ"מ, דהש"ך (שם ס"ק ח) כתב דאורז שנשפך כעין חלב גם לרש"ל הוי כלי שני. וביד יהודה כתב דרק לפי האו"ה י"ל כן, דהכל תלוי בנגיעה בדפנות הכלי מסביב אבל

לפי המהרש"ל, כיון שהאורז עב ואינו מתערב זה בזה כלל נחשב עדיין ככלי ראשון.

ובחוו"ד (ס"ק טו) כתב דדבר גוש בכ"ש, אף דמפליט ומבליע, מ"מ אינו מבשל, ודלא כמג"א (סימן שיח ס"ק מה). ובמ"ז (סס"ק ד) הכריע, ע"פ לשון האו"ה דבלי דוחקא דסכינא אינו מבשל, וכדנראה בגמרא (חולין קד): סוף סוף כלי שני, ומיירי בדבר גוש, ועם דוחקא מבשל.

ובבאורים כתב דראיית המ"ז שמבשל היא מדאסור בהנאה, מדסיים מבשל ממש ואסור בהנאה. אבל א"צ לזה, דהאו"ה כתב בפירוש שמבשל, וכנ"ל. ולמג"א שסתם שמבשל אף בלי דוחקא דסכינא, צ"ע מהגמרא (קד): הנ"ל.

וצ"ל כיד אברהם (ס"ז) דבלא רוטב לא מיקרי בישול, וכגמרא (סנהדרין ד): וכמ"ז (סימן פ"ז ס"ק א). וע"כ הגמרא (קד): מיירי עם רוטב, ולכן באילפס כלי ראשון יש איסור בישול בשר בחלב. ובה י"ל כהפ"ת (הנ"ל) דמורה האו"ה דדינו ככ"ש. נמצא דמש"כ הפ"ת מסברא מוכח מהגמרא (קד): לשיטת האו"ה דדבר גוש בכ"ש מבשל.

ונראה להוסיף, דהאו"ה לשיטתו, דאין הדפנות מקררות דבר גוש, ובתוספות (שבת מ: ד"ה ושמע) כתבו שכ"ש אינו מבשל רק מפני שיש דפנות מקררות. ואף שבדבר גוש בכ"ש אין גם דפנות מחממות, ועפ"ז כתב החוו"ד (הנ"ל) שאינו מבשל, ס"ל לאו"ה דכל זמן שאין דפנות מקררות, נידון כיש דפנות מחממות, כמעיקרא.

אבל המהרש"ל ס"ל כהרמ"א (סימן צד ס"ז), דכיון שדבר גוש מונח על קערה צוננת, יש דין דפנות מקררות, ולכן לרמ"א דינו ככ"ש. ומהרש"ל חולק כי דבר גוש עומד בחמימותו ומפליט ומבליע שפיר. וגדולה מזו פסק ביש"ש (פ"ח סימן עא) דכ"ש מפליט או מבליע גם כשאינו דבר גוש, ומובא בט"ז (סימן קה ס"ק ד). ודבריו (פ"ז סימן מד, שבט"ז הנ"ל) בדבר גוש, דמפליט ומבליע שפיר, היינו כאחד, משא"כ כשאינו דבר גוש, שכתב (שם) כ"ש אינו מפליט ומבליע האיסור שבתוכו לד"א כל זמן שאינה אסורה מחמת עצמה. ובדבר גוש מפליט ומבליע כאחד.

ועפ"ז כתב המג"א דגם מבשל, וכסברת החוו"ד (סימן צב ס"ק כג) שזהו פעולת הבישול, דכל שאינו מבשל אינו מפליט ומבליע כאחד,

וע' ש"ך (סימן קה ס"ק ה). אבל המהרש"ל לא כתב שמבשל, ואולי חולק על המג"א ועל סברת החו"ד, וס"ל דאף אם מפליט ומבליע כאחד מ"מ אינו מבשל.

והנה הט"ז (סימן קה ס"ק ד) פסק לחומרא כמהרש"ל, שכלי שני בולע ואוסר עד כולו, ורק במקום הפסד גדול סמך על הרמ"א. ובסוף ציין לדבריו (סימן צד ס"ק יד) הנ"ל, שלמהרש"ל דבר עב כמו חתיכת בשר ורתח שדינו ככ"ר ממש, כלומר שמפליט ומבליע כאחד. ולמשכ"ל, שכתב דמהרש"ל כאו"ה, סובר שלמהרש"ל אף מבשל, וניחא לשון ככ"ר ממש. ולפ"ז כשמקיל (סקי"ד) בדבר גוש כהרמ"א כשאין דוחקא דסכינא, ע"כ ר"ל רק במקום הפסד גדול, דאל"כ מחמיר בכ"ש אף כשאינו דבר גוש.

בנקה"כ (סימן קה) הקשה על המהרש"ל שאסר בכ"ש עד כולו, שהרי אפילו עירוי שלא נפסק הקילוח אסור רק כדי קליפה, וכגמרא (פסחים עו.) דקיי"ל תתאה גבר, ומ"מ חם לתוך צונן קולף, דאדמיקר ליה א"א דלא בלע פורתא. ובמ"ז (ס"ק ד) תירץ דמהרש"ל לשיטתו (פ"ז סימן מה, פ"ח סימן ס) ומובא בש"ך (ס"ק י) וז"ל, דתתאה גבר רק בשני מיני אוכלים שטבען להיות חם וקר, משא"כ כלי שאינו טבע בכך א"כ חם שאצלו מפליט ובולע, וא"כ כל זמן שהוא חם שהיד סולדת בו אוסרת וגם נאסרה מגוף האיסור בכלי, עכ"ל.

והש"ך (שם) הקשה מהגמרא (עו.), ופירש במחצית השקל, שהקשו על שמואל שסובר תתאה גבר מנטף מרוטבו על החרס, וקס"ד בצוננת. ואי אמרת בכלי ליכא דין תתאה גבר קשה מאי פריך הש"ס.

ולהמהרש"ל י"ל דכל זה לפי הס"ד, אבל למסקנה מיירי בחרס רותח, וי"ל דתתאה גבר רק באוכל ולא בכלי. וע' בספר עם מרדכי (על ד' חלקי ש"ע עמוד צד) כעין זה, שלמסקנה הגמרא חזרה בה לענין עירוי שנפסק הקילוח ותתאה דבר כשאינם שוים, עיי"ש. ודין זה, שמפליט או מבליע אבל אינו מפליט ומבליע כאחד, מקורו ממהרש"ל, וכנ"ל, והעתיקו הש"ך (סימן קה ס"ק ה). אבל ביד יהודה (שם ס"ק י) חולק, וכתב שהש"ך פירש כן שיטת הרשב"ם, שהתיר למלוג תרנגולים ע"י עירוי. אבל באמת כל הראשונים דס"ל דבליעה ופליטה אינו תלוי בבישול, ס"ל דגם מפליט ומבליע כאחד. וע"כ להרשב"ם אין בליעה או פליטה כלל, וכמש"כ

הרשב"א בשמו, ומובא בטור (שם ס"ב) וב"י (שם), דכל שאינו מבשל אינו מפליט ומבליע, ואינו מפליט אלא חום כ"ר.

וביד יהודה חידש שגם להרשב"ם בישול ובליעה שוים, כתוספות. ולקושיא מפסחים (עו). דעירוי מבליע כדי קליפה, תירץ שזהו רק בבשר רותח לתוך חלב צונן, אבל ברותחים על תרנגולת אין פליטה כלל (וכ"כ חזו"א יו"ד ס"ט ס"ק ד, וע' מגילת ספר עמוד פב). וצ"ב.

ואולי י"ל, דאם נשאר תתאה, אין פליטה או בליעה. אבל בגוש רותח לתוך צלול צונן, לבסוף הצונן לא נשאר תתאה, ולכן יש בליעת כדי קליפה, וכגמרא (עו). ובש"ך (סימן צא ס"ק כג) כתב לשון הרשב"א, וז"ל, ואע"פ שהצלי שוקע לתוך החלב והחלב צף על הצלי אינו כצונן לתוך חם, דכל שהוא במקומו גובר ומקרר הצלי שנפל לתוכו, הילכך בקליפה סגי, עכ"ל. [ובחזו"ד (ס"ק יג) כתב שהתוספות (חולין צו: ד"ה עד) חולקים, וכ"ה מסברא ע"פ שיטת המהרש"ל בדבר גוש]. ולפי"ז י"ל דרק בזה צריך קליפה, משא"כ במערה חמים על תרנגולת, דהתרנגולת נשאת תתאה.

עו"ל דבגוש רותח לתוך צונן לח הדבר הגוש נשאר רותח ופועל על הצונן שסביבו לזמן רב, ולכן אדמיקר ליה התתאה לעילאה, שנמשך לזמן, בלע כ"ק. אבל במערה רותחים על דבר גוש, כתרנגולת, הרותחים נשפכים מיד, ובזמן הקצר מאד שנוגעים בתרנגולת אין בליעה אף כ"ק.

ולפי"ז יש לתרץ קושית נקוה"כ איש"ש (הנ"ל) בע"א, דאה"נ דכ"ש חמיר מעירווי, דעירווי אוסר רק כ"ק כי נופל מיד, אבל כ"ש אוסר כולו, כיון שנמשך זמן נגיעת איסור והיתר בו.

ובמש"כ היד יהודה, לדחות החילוק בין מפליט או מבליע למפליט ומבליע, שחידש מהרש"ל וקבלו הש"ך והבאים אחריהם, כ"כ גם החזו"א (יו"ד סימן ט ס"ק ה) דאין לו מקור. אבל לדינא כתב להפך, דלהיד יהודה עירווי שנפסק הקילוח מבליע, ולכן גם מפליט ומבליע. ולחזו"א אינו מפליט ומבליע, ולכן, מדינא, אין בליעה או פליטה כלל, ופי' הגמרא (עו). רק כשהעירווי מהצלי על האש בלי שום הפסק קדירה להקרבת פסח, משא"כ מקדירה שתחתיתה מפסיקה בין תוכן הקדירה להאש, עיי"ש.

ובחור"ד (סימן צא ס"ק ה) תירץ קושיית נקוה"כ איש"ש (הנ"ל) דבעירו ת"ג, והצונן גובר ולכן בולע רק כ"ק. אבל בכ"ש האוכל שניתן בו, אף שת"ג ביחס לכלי הצונן שתחתיו, מ"מ כל שיס"ב נחשב לחם ביחס למאכל אחר שנפל עליו ואוסרו כולו. ומזה נראה דהנקוה"כ חולק על החור"ד בזה. (וכ"נ מדבריו בש"ך (סימן צב ס"ק לב) וכמש"כ בבדי השלחן שם ס"ק קמה.)

ב. תתאה גבר וחם מקצתו חם כולו כשאין יד סולדת בו

ז"ל התוספות (ובחים צו: ד"ה בישול), תימה, מאי קמבעיא ליה, ומאי ס"ד דרב יצחק, אי כשמקצת כלי על האש שמבשל בו [חם] ושאר הכלי צונן קמבעיא ליה, אם כן מאי קאמר בישול מפעפע, הא לא מפעפע בכוליה כלי. ואי בשכל הכלי חם, פשיטא דמפעפע בכוליה, ובעי מריקה ושטיפה. ואי קמבעיא ליה א' מפעפע בכוליה כלי או לא, אם כן בשאר איסורים נמי תיבעי ליה, עכ"ל. ועפ"ז נחלקו הפוסקים אם תתאה גבר וחם מקצתו חם כולו כשהעלאה או חלק השני של הכלי אין יד סולדת בו.

ובדין ת"ג, השו"ע (סימן סט סעיף יא) כתב בשר שנתבשל בלא מליחה אוסר עד ס'. ובש"ך (ס"ק מד) כתב אף אם לא נתבשל לגמרי רק ששמוה בקדירה שמקצתה חם והיס"ב. תו"ח בשם הגש"ד וכ"ה במהרי"ל. ומלשון שמקצתה, מוכח דקאי אקדירה, אבל הבשר נאסר אף אם אין יס"ב מדין ת"ג.

אבל בהגש"ד (סימן ב אות ב) כתב "אם שמוה בקדירה ולא נתבשלה אלא מקצתה הי' חם, אם היס"ב אסורה, ואם לא מותר." ונראה דקאי אחתיכה (שבשערי דורא). ובחכמת אדם (כלל לב ס"ז) כתב שיש ט"ס בתו"ח (כלל ב דין ב), וצ"ל ומקצתה חם, וקאי אחתיכת בשר. ולפ"ז אם הבשר אינו יס"ב לא נאסר מדין ת"ג.

ובפמ"ג (ש"ד ס"ק מד) כתב שכ"כ המנחת יעקב (כלל ב' אות ד) שיש"ב אחתיכה קאי, וכל שאין יס"ב אף שיס"ב בקדירה מותר. ולפ"ז חתיכת בשר שנפלה ליורה גדולה של חלב וסלקוה ואין יס"ב בחתיכה מותרת בהנאה עכ"פ, כל' דאין בישול. ולענין בליעה צדד דמודה המנחת יעקב, ומתיר למלוח שנית אף שיש בליעה ע"י ת"ג, דרק כשיס"ב בחתיכה

מבליע ומבשל, כל' מפליט ומבליע, דאז לא מהני מליחה שנית. אבל קיי"ל כתוספות וכהרמ"א, דכשאינן בישול, בכ"ש, אין בליעה, וכנ"ל (אות א'). ולפ"ז לגירסא דקאי אחתיכה מוכח דאין בליעה.

אמנם קשה להגי' בתו"ח, ונראה שהרמ"א ס"ל דיש בליעה ע"י ת"ג אף כשאין יס"ב, וכדבריו (סימן צב ס"ח) אף (ע' עם מרדכי עמוד צג) שכ"כ ע"פ ט"ס בתה"ד, ולנוסח שלנו נראה שאין בליעה כל שאין יס"ב. וכ"נ במהרי"ל (רבו של מהר"א"י בעל תה"ד והגש"ד), שמוכח בש"ך הנ"ל (מהל' או"ה משערי דורא ע' תקלג) "ואם שמוהו בקדירה אצל האש אם החום יס"ב אסור ואם לאו מותר." וע"כ קאי אבשר, לשון זכר. וכ"כ במחה"ש (לש"ך שם) שבהגש"ד מוכח להדיא דעל החתיכה קאי, וכנ"ל, שכ"כ המנחת יעקב. וכ"נ לדינא, דלא כרוה"פ (ע' ע"מ ע' צ).

ועיי"ש שהבאנו לשון היד יהודה (סימן צב סס"ק לו) וז"ל, דבר זה הוא דבר שאין הדעת סובלו, ולא מצינו בכל או"ה שיהא מקום קר בולע מחמת חמימותו דצד השני, דהא מ"מ כיון שמקום זה קר הוא, האיך יהיה בולע, עכ"ל. אבל המשיך (שם) וז"ל, הפוסקים דס"ל כיון שחם מקצתו חם כולו מתפשט הבלוע בכלו, זה דבר שיכולין לומר, כיון דהתחתון חם, וגם הבלוע היא חם, יכול להתפשט הבלוע גם למקום הקר נמי, כמו שמצינו גבי אוכל דת"ג, ומתפשט בליעת הרוח בכלו, עכ"ל. והיא כשיטת רוה"פ הנ"ל דת"ג אף בצונן. וצ"ב, כלשונו לעיל, דכיון שמקום זה קר הוא האיך יהיה בולע.

והנה המג"א (סימן תנא ס"ק כד) כתב דחם מקצתו חם כולו פועל שמבליע בכלו (סימן צב ס"ה) אבל אינו מפליט (סימן צד ס"א). ורע"א (שם) מחלק כתוספות (זבחים צו: הנ"ל), דאם כל הכלי חם מבליע (סימן צב) וגם מפליט דלא כמג"א. ובכ"פ צונן אינו מבליע (סימן צד). ובמ"ז (סימן צד ס"ק א) כ"כ, ושכ"נ בש"ך (סימן סט ס"ק סד). ובדגמ"ר (שם) כתב "ולומר דיל"ח בין כ"פ צונן מצד עצמו וע"י חמח"כ אינו מוליך בליעתו בכלו, אבל אם הוא חם מצד עצמו מוליך בליעתו בכלו, לא מצינו חילוק זה בשום מקום." ומזה נראה שפירש חמח"כ רק כשהיס"ב, דאל"כ פשוט דיל"ח בין חם לצונן כרע"א ופמ"ג הנ"ל. [ובמגילת ספר (עמוד ע') פירש כוונת הדגמ"ר, דדוחק להעמיד הדין בסימן צד דוקא

באופן שהוציא את הכף קודם שנתחממה, ולכאורה דחוק גדול לפרש לשונו כן.]

הרמ"א (סימן קכ"א ס"ו) כתב שכלי מתכת שנשתמש במקצת הכלי מועילה הגעלה במקצתו, דכבולעו כך פולטו. ובמג"א פירש דמועיל רק למקצתו, דחמח"כ אינו מפליט, וכנ"ל. ומלשון הרמ"א נראה דנבלע כולו, כשו"ע, דחמח"כ [כלומר אף אם נפסוק כן וכי"א כאן וסימן צד ס"א, והרמ"א מקיל (שם) וכתב ככ"פ לרווחא דמילתא. ודלא כיד אפרים (למג"א שם) שפירש שלרמ"א ככ"פ קאי על מה שנתחב, והשאר לא נאסר וא"צ הכשרן ומפליט כולו, דלא כמג"א, וכגר"א (או"ח שם ס"ק מא). ואף שהסכים למג"א (שם ס"ק מ), צ"ל דהגעלה מהני, וכמגילת ספר (שם וצ"ב).

ונראה כמש"ש (עמוד עב) דרותחין שאני (ונ"מ דבכף לתוך רותחין צריך לשער בכל הכף ע"ש). ולפי משכ"ל דחמח"כ רק כשהיס"ב, י"ל דאם מגעיל ברותחין כדין ע"כ גם צדו השני יגיע ליס"ב.

ויש להוסיף ע"פ מש"כ (עמוד עא) דלישב שיטת השו"ע (דפירוש המג"א ופירוש רע"א והפמ"ג צ"ע ע"ש), נראה כהיד יהודה (שם), ע"פ האו"ה (כלל לז דין ב) שמובא בש"ך (סימן קכ"א ס"ק יז) וז"ל, וא"צ לבטל כל הכף של מתכת, דאע"פ דחמח"כ, מ"מ מאחר שחימומו רק ע"י חמין ולא ע"י האור עצמו, אינו מוליך ומפליט בליעתו בכולו, עכ"ל. ופירש היד יהודה (דלא כהש"ך) דכף נתחמם רק ע"י החמין שבקדירה (סימן צד), ולא אמרינן חמח"כ. משא"כ הקדירה עצמה שנמצאת על האש (סימן צב) ונתחממה ע"י האש עצמו.

והנה נחלקו הפוסקים אם כף ששואבים בו מכ"ר דינו ככ"ר או לא. ובתוספות (ע"ז לג: ד"ה קינסא) כתבו שבמשימין קערה בתוך מחבת על האש עד שהרתיחות עולות תוך הקערה מגעילין מהקערה. ובמ"ב (סימן שיח ס"ק פז) כתב דבזה בודאי מיקרי כ"ר, וצ"ב. וי"ל כמש"כ (עם מרדכי שבת עמוד עז) ע"פ החו"ד (סימן צב ס"ק כז) דכ"ר ר"ל שיש דפנות מחממות מהאש, כתוספות (שבת מ: ד"ה ושמע). ואם הכף נשאר בכ"ר לזמן ארוך עד שהרתיחה עולה ממנו, זה סימן שנתחמם הכף מהאש עצמו,

וכהכ"ר עצמו, שמתוך שעמד על האור לזמן ארוך דפנותיו חמין, וכתוספות שם.

ומה"ט גופא, כף שנתחב במרק, אף אם כולו נתחמם, אינו מכח האור, ולכן אינו מוליך הבליעה בכולו. אבל אם נתחב לרוחתי, החום בכולו נידון כחום מהאור, כשם שהכף עצמו נידון כדפנות מחממות מהאור, שלכן בודאי מיקרי כ"ר, וכנ"ל.

ולפירוש היד יהודה בשו"ע אין הכרח לפרש כרע"א שיש דין חמח"כ בנשאר צונן. ואין ראייה מהא דמחזיק בכף, וכמש"כ (ע"מ עמוד צ) די"ל דחם ומחזיק בסודר, וכרע"א (שם). ובגמרא (פסחים עד.) חמח"כ מציאות, ונחשב לבישול ע"י ד"א לפסול קרבן פסח. ונחלקו הראשונים רק אם מבליע בכולו, וכשו"ע (סימן צד ס"א). ובר"ן (פסחים ח: דפי הרי"ף) נראה שאינו מבליע בכולו אף בחם, וכמגילת ספר (עמוד ט).

וכלל בידינו, למעוטי במחלוקת עדיף, ולכ"נ כנ"ל, דאף לתוספות (זבחים צו: הנ"ל) דמפעפע בכולו משום חמח"כ, מיירי רק בחם וכבדירה שע"ג האש, משא"כ בצונן.

ולהריטב"א (ע"ז עו:): מציאות דחמח"כ רק בשפוד שאין אמצעות מים (והש"ך סימן קכא ס"ק יז פירש דברי האו"ה כן, דלא כיד יהודה הנ"ל). ולכן די בניצוצות להכשיר שפת הקדירה. ולש"פ צ"ל כמג"א (שם ס"ק כה) דחמח"כ דומה לעירו, שהלכה הבלעה מצד זה לצד זה, ולכן די בניצוצות להכשיר שפת הכלי, עיי"ש.